

Dystrybucja zakończeń imiesłowu przeszłego czynnego we współczesnym języku czeskim

Przez wiele lat większość czasowników należących do drugiej klasy koniugacyjnej typu *tisknout* czasowników miała skodyfikowaną formę *-l* jako zakończenie imiesłowu przeszłego czynnego. Natomiast końcówka *-nul* długo zajmowała silną pozycję w warstwie nieliterackiej (tzw. *obecná čeština*¹; por. Havránek, Jedlička 1959), następnie przeniknęła – dla określonego czasownika – do warstwy literackiej mówionej (tzw. *hovorová čeština*; por. Petr (red.) 1989), po czym od 1993 r. w szerszym zakresie zadomowiła się jako końcówka niektórych czasowników do języka literackiego (tzw. *spisovná čeština*; por. *Pravidla...* 1999).

Celem pracy jest odpowiedź na pytania: dla których czasowników forma *-l* jest najczęstsza i jaki stopień zaawansowania osiągnęła w czasownikach tej grupy końcówka *-nul*, a także jakie są ograniczenia jej występowania. Materiał badawczy tworzą czasowniki, o których zakończeniu imiesłowu przeszłego czynnego nie ma informacji w najnowszym *Slovníku spisovnej češtiny pro školu a veřejnost*². Analiza czasownikowa jest przeprowadzona paralelnie do wyników naj-

---

¹ Dla poszczególnych odmian językowych używamy kwalifikatorów czeskich: *mówiony język literacki* lub *język kolokwialny* dla *hovorová čeština* oraz *potoczny język nieliteracki, nieliteracki język ogólny* dla *obecná čeština* (za: Siatkowski 2001).

² Matrycę stanowił materiał profesora dra hab. J. Siatkowskiego, zawierająca tę listę czasowników. Praca powstała na podstawie materiału zgromadzonego w korpusie języka czeskiego (*Český národní korpus*), zawierającego ponad 100 milionów

nowszej kodyfikacji z roku 1993 (*Pravidla...* 1999). Każdy przykład jest opatrzony skrótem, który pojawia się wraz z wyświetleniem przez komputer danej egzemplifikacji. Niesie on następujące informacje: typ tekstu (gatunek literacki lub publicystyka), rok wydania, element jednoznacznie identyfikujący tytuł. Lista tych skrótów jest zamieszczona na końcu pracy. Posłużyłam się tu spisem opublikowanym przez Instytut Czeskiego Korpusu Narodowego (pu2000, s. 94, 114–149), który dostosowałam do potrzeb niniejszej pracy. Ze względu na ograniczoną objętość artykułu zamieszczam tylko część egzemplifikacji.

1. Zakończenie *-nul* poświadczane jedynie w korpusie

We współczesnym języku czeskim istnieją czasowniki, których długa forma imiesłowu przeszłego czynnego jest poświadczona (biorąc pod uwagę najnowsze źródła: SSČ i Prav1999) tylko w korpusie. Dotyczy to zaledwie dziesięciu czasowników: *smeknout*, *uvrhnout*, *vyplivnout*, *vyřiznout*, *vystřihnout*, *vyváznout*, *zatăhnout*, *zavrhnout*, *zhloupnout*, *zívnout*. Ze względu na małą ilość interesujących nas poświadczeń w bazie danych Sin 2000 (z wyjątkiem czasownika *zívnout*), reprezentatywność analizowanego zagadnienia jest niewystarczająca. Niemniej jednak pozwala na zrewidowanie informacji zawartych w słownikach i zasadach pisowni czeskiej, a także poprzez porównanie tej niewielkiej liczby egzemplifikacji z przykładami, zawierającymi zakończenie *-l* na wyciągnięcie podstawowych wniosków, dotyczących dystrybucji i rozwoju formy *-nul* w poszczególnych czasownikach.

1.1. Zanik zakończenia *-nul* poświadczony przez SSČ i Prav1999

Dotyczy to czasowników, które w czterotomowym słowniku z lat 1958–1971 (SSJČ) miały obok zakończenia *-l* także końcówkę długą

---

form wyrazowych (Syn 2000). Zdajemy sobie sprawę z tego, że nie jest to w pełni reprezentatywny korpus (zwłaszcza ze względu na niedużą ilość przykładów wyświetlanych w przypadku niektórych leksemów).

opatrzoną kwalifikatorem „obecná čeština”, natomiast najnowsze źródła wprowadzają w błąd, nie umieszczając w ogóle formy długiej imiesłowu przeszłego czynnego dla: *smeknout*, *vyplivnout*, *zatáhnout*, *živnout*. Porównanie więc informacji zawartych w SSSJČ i SSČ doprowadza do wyciągnięcia fałszywych wniosków, dotyczących zaniku zakończeń *-nul* u tych czasowników. Poświadczenia korpusu rewidują to stanowisko. Końcówka ta występuje (w pierwszych z trzech wymienionych czasowników marginesowo, natomiast dla leksemu *živnout* stanowi aż 13% reprezentację formy długiej), nie jest ograniczona do warstwy nieliterackiej (*obecná čeština*), jak informuje SSSJČ. Proces awansu zakończenia *-nul* z warstwy nieliterackiej do literackiej obrazuje czasownik *smeknout* już w powieści z lat sześćdziesiątych. Są to fragmenty z utworu Škvoreckiego:

[1] „Rukulíbám,” řekl jsem, s m e k n u l j s e m klobouk a zazubil jsem se (NOV|1964|zbabelci)³.

[2] Proto sem čekal v tom stínu, a dyž přišla, s m e k s e m klobouk (NOV|1964|zbabelci).

Już tutaj jest widoczny pierwszy etap ewolucji imiesłowu *-nul*. W drugim z przytoczonych wyżej fragmentów bohater opowiada swoim kolegom jedną z przygód, posługuje się przy tym językiem nieliterackim (*obecná čeština*), ale formę *-nul* zarezerwowaną według SSSJČ właśnie dla tej warstwy językowej zastępuje zakończeniem z opuszczoną spółgłoską *-l*. Natomiast końcówkę *-nul* autor użył w pierwszym z podanych powyżej fragmentów w części opisanej językiem literackim, niemniej jednak umieszczonej pomiędzy substandardowymi wypowiedziami. Długa forma zdaje się spełniać rolę pewnego rodzaju „pomostu” pomiędzy przeplatającymi się warstwami je-

---

³ W lokalizacji cytatów zastosowano skróty zgodne z pu2000 (patrz *Wykaz skrótów*): „rodzaj tekstu|rok|nazwa konkretnego tekstu”. Cyfry w zakończeniu skrótu są ułożone w kolejności „N lub XX/MMDD” i oznaczają: N – numer kolejnej części książki, XX – numer czasopisma w danym roku, DD – dzień wydania czasopisma, MM – miesiąc wydania czasopisma. Dla tekstów, dla których nie udało się dokładnie określić roku wydania, zastosowano datowanie: 199a=1, b=2, c=2, d=3, e=4, f=5, g=6, h=7, i=8, j=9, o=0.

zyka, niejako neutralizuje ona kontrast pomiędzy standardowymi a nieliterackimi częściami tekstu, co ułatwia czytelnikowi lekturę.

Wyżej postawioną tezę potwierdza też duża reprezentacja formy skróconej, odpowiednio: *smek*, *vyplív*, *zatáh*, która częściowo przejęła funkcję stylistyczną *-nul* z SSJČ, co opisują też gramatyki. Przyjrzyjmy się, jak prezentuje się forma *-nul* w dostępnych nam poświadczeniach.

Najlepiej z omawianych tu czasowników, końcówka *-nul* przyjęła się w leksemie *zívnout*. Wyróżnia się on frekwencją i ustaloną pozycją w języku formy *zívnuł*. Kończówka *-nul* stanowi tu aż 13%, co w stosunku do udziału tej formy u reszty czasowników, należącej do tej grupy (1–5%), stanowi ewenement. Spowodował to prawdopodobnie charakter leksemu *zívnout*. Należy do wyrazów używanych częściej w beletryście, co pozwala autorowi na użycie wybranej przez niego formy w stopniu większym niż autorowi artykułu zamieszczonego w prasie. Istotnym faktem jest, że czasownik ten konotuje najczęściej dodatkowe informacje o procesie ‘ziewania’: przyjemność lub znużenie. Oba te odczucia lub reakcje na sytuację wymuszają z punktu widzenia lingwistyki stylistycznej formę dłuższą.

[3] Podle slunce musely být aspoň čtyři. Zvedl se, z í v n u l a protáhl se; odpočinul si a bylo mu teď mnohem lépe; také se mu ulevilo díky něčemu, co udělal (NOV|1993|des).

[4] Fanyňka z í v n u l a a zakryla si pusu rukou. „Stejně je to otrava“. prohlásila (COL|1993|zab1).

Nie bez znaczenia jest wysoka frekwencja ogólna omawianego tu czasownika, chociaż jest ona niższa od czasownika *zatáhnout*, który z formą *-nul* występuje sporadycznie.

U pozostałych czasowników ze względu na małą ilość przykładów zarejestrowanych w korpusie można wyciągnąć bardzo ogólne wnioski co do występowania zakończenia *-nul*. Należy podkreślić, że 99% dystrybucji formy *-nul* znajdziemy w wypowiedziach zaliczanych do *hovorovej češtiny*.

Użycie tej formy może też nadać czasownikowi zabarwienie emocjonalne. Z grupy, którą analizujemy, tendencję ku temu wykazuje tylko czasownik *vyplivnout*.

[5] „Zkus z nich sejmout otisky prstů.” „Dobře.” Farelli strčil obálku do kapsy a vyplivnul žvýkačku. „Proč se nepokusili střelit i ten náhrdelník?” (NOV|1996|pece4).

1.2. Brak zakończenia *-nul* w SSJČ, SSČ i Prav1999

W tym wypadku korpus ponownie rewiduje informację zawartą w słownikach i zasadach pisowni czeskiej dla czasowników *uvrhnout*, *vystrihnout*, *vyváznout*, *zhlounout*, *zavrhnout*. Zakończenie *-nul* u tych czasowników występuje, podobnie jak u wyżej omówionych, przede wszystkim w warstwie języka literackiego, mówionego lub w wypowiedziach pod względem morfologicznym i fonetycznym literackich, ale zawierających leksykę o charakterze kolokwialnym i substandardowym. Poświadczona jest to najczęściej w prasie lub literaturze popularnonaukowej, spełniająca funkcję komentarza zaistniałych wydarzeń lub wspomnień z życia. Typowa jest tu także wariantywność formy dłuższej (końcówka *-l* spełnia większości przypadków te same funkcje) oraz brak konsekwencji w stosowaniu.

Zastosowanie takiego elementu nienależącego do warstwy książkowej ułatwia kontakt nadawcy komunikatu z odbiorcą i jest dość często stosowany w tekstach o relacji profesjonalista–laik. Podobnie zachowuje się czasownik *zavrhnout*. Przykładem tu jest egzemplifikacja z czasopisma popularnonaukowego, „Instantní astronomické noviny”:

[6] Hmoty, které se říká temná, neboť nesvíti, je ve vesmíru neznámé množství, už proto, že se přesně neví, z čeho všeho by měla být, je pro oblíbený model také asi málo. A Lambda, kterou si prapůvodně vymyslel, poté *zavrhnul* sám Einstein? (POP|1998|ian0908).

Czasownik *zavrhnout* jest szczególnie ciekawym przypadkiem, ze względu na przesunięcie stylistyczne, jakiemu uległ w ostatnich latach. W SSJČ jest oznaczony jako „książkowy”, natomiast w SSČ zauważalny jest brak jakiegokolwiek kwalifikatora. Ten swoisty „renesans”, który przeżywa właśnie wyraz *zavrhnout* przekłada się na dość szerokie zastosowanie w prasie zakończenia *-nul*: od komentarzy zdarzeń naukowych, historycznych, przez wspomnienia z życia, aż po

wydarzenia sportowe. Łączącym elementem wszystkich poświadczeń jest tu język literacki mówiony:

[7] Ledaže, a to mě na okamžik zarazilo, copak já mám svou orientaci napsanou na čele? Ne, to ne! Okamžitě jsem tuto alternativu zavrhnul (PUB|1997|gay-koktl).

W bardziej ograniczonym zakresie występuje czasownik *vystřihnout*. Z korpusowych poświadczeń wynika, że długie zakończenie jest używane w języku kolokwialnym w znaczeniu dosłownym 'wyciąć' oraz w slangu sportowym, ale nie w slangu artystycznym. Nawet w tych warstwach językowych forma *-nul* wydaje się zajmować niepewną pozycję. Aż w 90% użyciach w tym kontekście wybiera się jednak końcówkę *-l*.

[8] Když si člověk pomyslí, že by takhle hezky napsali o něm a někdo by to třeba i vystřihnul a vyvěsil na dveře nejbližší samoobsluhy... (PUB|1992|Ind0144).

[9] Ten opět zahrával Pupp a po jeho centru vystřihnul ukázkové nůžky Milan Koudelka, jeho pokus však také mířil nad břevno (PUB|1998|proste0908).

Zupełnie inaczej od wyżej omówionych czasowników przedstawia się problem leksemów *vyříznout* i *zhloupnul*. Poświadczenia wskazują, że o wyborze odpowiedniego zakończenia decyduje, podobnie jak u czasownika *vyplivnout*, obecność ładunku emocjonalnego, jaki ze sobą niosą w określonej sytuacji obydwaj leksemy.

[10] [...] vyříznul zatačku doleva směrem k řece. Řidič vyrovnal krátký smyk v prachu nedlážděné silnice s přirozenou elegancí Mefistofeles se přestal bát zatačet doleva (NOV|1992|jep).

Znamienny jest też dla tego czasownika fakt, że w przeciwieństwie do większości innych, długiego zakończenia imiesłowu przeszłego czynnego w tym przypadku nie znajdziemy w prasie.

2. Zakończenie *-nul* poświadczone w korpusie i Prav1999

Wszystkie przedstawione czasowniki w Prav1999 mają w czasie przeszłym skodyfikowane dwie końcówki: długą i krótką. Jest to przełomowy moment w procesie demokratyzacji języka, czyli wnika-
nia elementów uznawanych za Nieliterackie do języka literackiego. W przypadku końcówki *-nul* problem upowszechnienia się jej w języ-

ku jest częścią tego procesu. Badane czasowniki w różnym stopniu przyjęły formę *-nul*.

2.1. Zakończenia *-nul* w czasownikach o strukturze zbitki spółgłoskowej z wysoką frekwencją

Do grupy czasowników o największej frekwencji długiego zakończenia imiesłowu przeszłego czynnego należy część czasowników, których wymówienie przy użyciu formy krótkiej może przysparzać trudności. Należą tu leksemy: *podotknout*, *utrhnout*, *vtrhnout*, *vyhrknout*, *ztvrdnout*. Wymienione powyżej czasowniki oprócz posiadania w swojej budowie zbitki co najmniej trzech spółgłosek, należą do wyrazów o dużej frekwencji występowania w języku. Jest to zależność wprost proporcjonalna. W wielu przypadkach jest przyczyną awansu formy nieliterackiej do języka literackiego. Katalizatorem tego procesu może być wieloznaczność czasownika, tzn. gdy jedno ze znaczeń jest znaczeniem ekspresywnym, charakterystycznym dla języka mówionego. Należy zaznaczyć, że opisywany tu proces neutralizacji w żadnym z badanych przypadków nie dokonał się całkowicie. Zawsze istnieją określone sytuacje socjolingwistyczne, w których długie zakończenie nie jest stosowane, a zarazem takie, których charakter sprzyja awansowi elementów odczuwanych jako niższe stylowo. Do tych drugich należy przede wszystkim literatura przeznaczona dla niezbyt wymagającego czytelnika, najczęściej opowiadania obyczajowe, romanse, kryminały. Ekspansja tego typu gatunków literackich ma miejsce od upadku reżimu komunistycznego. Od 1990 roku rynek „otworzył się” na literaturę zachodnią i zaczął przejmować jej wzorce. To przyspieszyło omawiany proces neutralizacji stylistycznej końcówki *-nul* imiesłowu przeszłego czynnego. Ponieważ jest to problem w dużej części indywidualny dla danego czasownika, zdecydowałam się na szczegółowe omówienie poszczególnych leksemów.

Największą liczbą zakończeń długich imiesłowu przeszłego czynnego wyróżnia się czasownik *ztvrdnout*. Forma *-nul* stanowi tu aż 30% wszystkich zakończeń. Czasownik ten spełnia właściwie wszystkie warunki, ułatwiające przenikanie elementów nieliterackich do języka

określanego czeskim kwalifikatorem „literacki” (*spisovný*). Pierwszy z tych faktorów to charakter omawianego tu leksemu, przede wszystkim jego wieloznaczność. Nie bez znaczenia jest to, że często znajduje się w literaturze przeznaczony dla przeciętnego czytelnika. Są to utwory pod względem morfologicznym i fonetycznym literackie, ale dopuszczające zwroty o charakterze kolokwialnym i substandardowym. Przykładem mogą tu być poświadczenia z takich książek jak *Miliónový jeep* J. Nováka:

[11] Několikrát hlasitě zasténal a z t v r d n u l. Ano, on usnul! Přimo tady, ve vlastních chcankách, ve střepech svých brýlí, poklopec dosud otevřený, zplihlý frantik dosud vykukující z kalhot (NOV|1992|jep).

Znaczna frekwencja występowania omawianego tu czasownika właśnie w tego typu literaturze wiąże się z pewnością ze stosowaniem formy *-nul* wraz ze znaczeniem wulgarnym, opisującej seksualne zbliżenie, jak i typowym dla slangu ‘oszaleć na punkcie kogoś’.

[12] Dotýkala jsem se a myslela na tebe. Uvědomil si, že mu zase z t v r d n u l, avšak tenkrát s ním do jejího roztouženého, očekávajícího a vítajícího těla zamířil pomalu, s labužnickou opatrností (NOV|199d|milenci).

[13] Jak moc jsi z t v r d n u l do té jeho oslnivé blond dcerušky? (COL|1992|prokleti)

Tym bardziej zaskakuje występowanie zakończenia *-nul* nawet w skostniałych syntagmach, jak *ztvrnout úsmev/hlas*. Oznacza to, że proces wnikania tej końcówki do języka w tym wypadku zaszedł dosyć daleko.

[14] Gigi je pozorovala a z t v r d n u l jí úsměv na rtech (NOV|199d|milenci).

Jeszcze inaczej problem ten prezentuje się w publicystyce. Forma długa wnika tu do czasopism popularnonaukowych, ale tylko wtedy, gdy relacja pomiędzy nadawcą a adresatem jest relacją typu profesjonalista–laik. W przeciwnym wypadku stosuje się formę krótką. Poniżej zamieszczone są dwa poświadczenia, których czynnikiem różniącym jest relacja pomiędzy osobami komunikacji, co wymusza inną formę zakończenia imiesłowu przeszłego czynnego.

[15] Když tmel z t v r d n u l jenně jej přebruste a zarovnejte s okolní omítkou (POP|1998|dokdomov).

[16] Polykarbonátovou pryskyčici, z níž se dnes vyrábí vše objevil Daniel Fox. Při míchání směsi ho odvolal kolega a když přiběhl, protože motor mihačky začal hořet (obsah z t v r d l) (POP|1997|techt).

Zakończenie *-nul* jest też chętnie używane przez autorów reportaży w znaczeniach ekspresywnych ‘o człowieku: ugrząznąć w czym’, ale już nie w w syntagmach z leksemami *pohled, úsmev*. Drugi z podanych niżej przykładów świadczy, że chociaż język tego fragmentu zawiera elementy kolokwialne, to w stałych połączeniach długie zakończenie nie przyjęło się w gatunkach prasowych, tak jak ma to miejsce w beletrystyce.

[17] Přišourá se rusky mluvící Afghánec [...]. Utekl s ženou a devíti dětmi před taliby z Kábulu a z t v r d n u l v Talikanu (PUB|1999|lnmg02).

[18] „[...]to vy jste ten pacient z Vysočan!” Jeho hlas náhle zpříšněl a z t v r d l (POP|1995|tvar).

Brak występowania formy *-nul* korpus stwierdza dla przenośnego znaczenia czasownika *ztvrnout* ‘zesztywnieć, zastygnać’.

[19] Odhodil karty na stůl, vyskočil z lavice, a zatímco já jsem z t v r d l překvapením, on povidá: „Hlásíme se na provozní praxi!” (POP|1999|ceedrah)

Inaczej zachowuje się czasownik *utrhnout*. W tym wypadku zakończenie *-nul* występuje w większym stopniu w beletrystyce niż w prasie. Przyjrzyjmy się, jak upowszechniła się forma długa imiesłowu przeszłego czynnego w beletrystyce. Występuje tu ona we wszystkich warstwach języka czeskiego od silnie nacechowanej znanej jako *obecná čeština* przez literacką mówioną aż po literacką pisaną. Oto pierwszy z przykładów, w którym czasownik *utrhnout* w swoim znaczeniu dosłownym ‘urwać się’ jest osadzony w kontekście nieliterackim. Jest to zaskakujące w porównaniu z innymi czasownikami, u których większości zakończenie *-nul* nie jest w ogóle spotykane w tej warstwie językowej bądź jest ograniczone wyłącznie do niej (mniejsza ilość przypadków).

[20] Voni mu chlapi někdá blbě svázali nohy, čuník se po prvním ráně u t r h n u l a začal élent (NOV|1990|honzlova).

To samo znaczenie występuje także w kontekście języka literackiego mówionego i pisanego.

Istotnym faktem jest, że występowanie długiego zakończenia w innych znaczeniach jest ograniczone do warstwy mówionej. Nie występuje w języku literackim pisanym. Najlepiej obrazuje to znaczenie ekspresywne ‘zwymyślać kogoś’.

[21] Zeptal jsem se ho totiž, proč se vlastně neoddělá. Došla mi trpělivost. Nehrab se mi tam pořád, u tr h n u l jsem se (NOV|1995|matousek).

[22] „Poslechni, ty uheráku,” u tr h l se na něj Santer (NOV|1997|vlaksf).

W innych znaczeniach przenośnych występuje tu też forma długa:

[23] A tady je pivo, řekl Muzikář. Už jsem jedno na zkoušku u tr h n u l u výčepu. Jako U kocoura sice není, ale pít se docela dá (NOV|1993|pec2).

Zupełnie inaczej wygląda dystrybucja zakończenia długiego imiesłowu przeszłego czynnego w prasie. Pojawia się ono tylko w jednej syntagmie *utrhnout si achillovku*.

Ograniczenie w publicystyce występowania formy *-nul* tylko w wyżej wymienionej syntagmie wydaje się dość naturalne. Leksem *achillovka* jest – w przeciwieństwie do wyrażenia *achillová šlacha* – formą uniwerbizowaną, czyli charakterystyczną dla języka mówionego literackiego i nieliterackiego. Stąd różnica występowania końcówek imiesłowu przeszłego czynnego przy tych dwóch wyrazach:

[24] Výkon domácích v prvním poločase poznamenalo zranění Hudáka, jenž si po několika vteřinách hry utrhnul achillovku (PUB|1998|ln0407).

[25] Z nemocničního lůžka bude sledovat úvod německé bundesligy český fotbalista Tomáš Votava, který si včera na tréninku Mnichova 1860 utrhl achillovu šlachu (PUB|1999|ln0173s).

Zaskakuje jednak to, że w innych znaczeniach sportowych, choćby były częścią wypowiedzi ustnej nie występuje forma długa. Oto przykłady:

[26] „Tam se mi utrhl,” potvrdil rozhodující moment 24letý Roman Skalský (PUB|1999|mf0419).

[27] Navíc jsem si v extralize utrhl kolenní vaz a vypadl z tréninku (PUB|1999|mf1001).

Trochę innymi prawami rządzi się czasownik *podotknout*, który występuje tylko w jednym znaczeniu: ‘nadmienić; napomknąć; wspomnieć’. Prawdopodobnie ze względu na brak innych znaczeń, które

mogłyby być ekspresywnie zabarwione aż 90 % poświadczeń pochodzących z prasy.

Występowanie formy *-nul* w beletrystyce pomiędzy wypowiedziami ustnymi bohaterów, choć sporadyczne, ma tendencję do wyrażenia przyjemności. Spełnia więc podobną funkcję jak brak wymiany $\acute{e} > \acute{i}$ w czeszczyźnie mówionej w takich przymiotnikach jak *sladký* (*sladkého* zamiast *sladkýho*).

[28] Dotýkal se jich a Catherine toho vůbec nelitovala. „To vůbec nebylo náhodou,”
p o d o t k n u l a lehce ji stisknul (NOV|1993|halston).

W publicystyce pełni różnorodną funkcję od użycia w wypowiedziach o charakterze neliterackim (*hovorová čeština*) do komentarzy dyskusji odbywających się na łamach prasowych czy artykułów opartych na relacji profesjonalista–laik.

Trzeba podkreślić, że wypowiedzi cytowane w prasie, zawierające zakończenie długie, rzadko poświadczają niedbałość językową. Najczęściej są to rozważania, komentarze wyrażane starannym językiem. Przykładem mogą być fragmenty wypowiedzi osoby zajmującej się naborem kandydatów do pracy za granicą. Stosuje on dość nietypowe, bo już archaiczne dla języka mówionego literackiego syntagmy typu: *být ochoten, s ním bude učiněn pohovor*.

[29] Nový člen domácnosti musí být ochoten tuto službu vykonávat nejméně 10, maximálně 12 měsíců, musí dobře ovládat hostitelský jazyk – před odjezdem s ním bude učiněn pohovor. Ještě bych rád p o d o t k n u l , že největší zájem je o dívky a obtížně se zprostředkovávají místa pro kuřáky (PUB|1992|mf0212).

O zaawansowanym procesie neutralizacji w użyciu końcówki *-nul* świadczy użycie w funkcji komentarza, podsumowania przez autora artykułu wypowiedzi. Przykładem niech będzie tu fragment dysputy w sprawie budowy lotniska, zamieszczony w „Lidových novinach”.

[30] Na nové východní stojánce se nedá tankovat, protože nemá potřebnou ochranu proti úniku pohonných hmot („Mohl bych tam pořádat jedině výstavu letadel,”
hořce p o d o t k n u l T. Zatloukal) (PUB|1991|lnd0157).

W publicystyce oprócz wyżej omówionych kontekstów występowania długiej formy imiesłowu przeszłego czynnego, zauważalne jest stosowanie jej przy określonych parametrach morfologiczno-skład-

niowych. Jednym z takich czynników jest użycie czasownika *podotknout* w zdaniu wtrąconym.

[31] „Praha 4 dávala přednost povrchové trase,” p o d o t k n u l Hovorka, „protože jsme ale viděli, že nemáme jaksi sílu zlomit názor města, nakonec jsme ho akceptovali (PUB|1998|pr0810).

Innym parametrem sprzyjającym stosowaniu formy *-nul* jest użycie tego czasownika w funkcji krótkiego zdania podsumowującego wypowiedzi o charakterze języka mówionego.

[32] „Máme jiné starosti. Nelíbí se mi, že někdo chce protlačit menšinový zákon a nelíbí se mi ani lobování za něj,” p o d o t k n u l Chobot| (PUB|1999|mf0220).

Istotną rolę odgrywa tu nierozbudowana grupa podmiotu. Przy innej strukturze części jest stosowana końcówka krótka.

Ważnym elementem ograniczającym występowania formy *-nul* jest użycie czasownika *podotknout* w syntagmie z przyimkiem. W takim wypadku stosowana jest forma krótka.

[33] „Namazáno měli oba stejně, šlo jen o to vybrat správný typ lyží,” p o d o t k l k tomu reprezentační servisman Milan Kopal (PUB|1999|ln0104).

Czasownik *vyhrknout* „najsłabiej przyjął” zakończenie długie imiesłowu przeszłego czynnego do swojego systemu ze wszystkich tu omawianych czasowników. Wydaje się to dziwne, biorąc pod uwagę występowanie tej końcówki obok formy krótkiej już w SSJČ (nie została ona oznaczona kwalifikatorem). Stanowi 5% analizowanych przez nas końcówek i jest zarezerwowana dla znaczenia ekspresywnego ‘wypalić; wygarnąć; powiedzieć gwałtownie’. Natomiast nie występuje w znaczeniu ‘wytrysnąć o łzach, parsknąć śmiechem’.

Poświadczenia zawierające długą formę nie odbiegają od najczęstszych użyć tego zakończenia. 90% zastosowania końcówki *-nul* znajdziemy w literaturze beletrystycznej przeznaczonej dla przeciętnego czytelnika jak utwory Leonarda Goldberga, Karla Pecki czy książki z serii Harlequina. Formę *-nul* stosuje się często wraz z przysłóvkami, oznaczającymi reakcję na opisywane wydarzenie, lub wyrażające uczucia.

[34] „Jsi chytrá holka, Catherine,” podrážděně v y h r k n u l (NOV|1993|halston).

Na występowanie formy długiej ma także wpływ otoczenie językowe, w jakim czasownik ten się znajduje. Spełnia często rolę tzw. pomostu pomiędzy dwiema wypowiedziami o zabarwieniu silnie nieliterackim.

[35] Řekli mi, že si musej promluvit o vážných věcech. – Nekecej, v y h r k n u l zase. – No fakt, a řuknul do stolu a oba se začali smát (NOV|1995|matousek).

Nieraz pełni też rolę łącznika pomiędzy dwoma cytatami, natomiast prawie nie występuje w funkcji komentującej, zajmującej pozycję na końcu zdania.

[36] „Co je to?” v y h r k n u l Jake. „Tetování. Kresba ptáka” (NOV|1996|pece3).

[37] „Kde jste je potkal?” v y h r k l Rimer (NOV|1996|pece5).

Istotnym faktem jest to, że wyżej wymienione sytuacje lingwistyczne, sprzyjające stosowaniu długiej formy imiesłowu przeszłego czynnego, w żaden sposób nie ograniczają występowanie zakończenia *-l*, jest ona wariantywna. Czynnikiem ograniczającym użycie formy *-nul* jest, jak w przypadku czasownika *podotknout*, przyimek.

[38] „Pane, nejste vy Old Shatterhand?” v y h r k l s obdivem malý Henry (NOV|1997|vlaksf).

Lepiej od *vyhrknout* upowszechniła się długa końcówka imiesłowu przeszłego czynnego czasownika *vrhnout*. Jest to zjawisko godne uwagi ze względu na to, że długa forma według oficjalnych źródeł doszła dopiero w Prav. wydanych po ostatniej kodyfikacji. Korpus rejestruje 7% reprezentację formy *-nul*. Jest ona poświadczona nie tylko w gatunkach beletrystycznych, jak to miało miejsce w przypadku czasownika *vyhrknout*, ale także w prasie. Obejmuje oprócz wypowiedzi ustnych należących do warstwy literackiej jak i nieliterackiej, komentarze sportowe, a nawet krótkie teksty informacyjne i artykuły popularnonaukowe. Często nadaje też czasownikowi ładunek emocjonalny.

[39] Hercules v t r h n u l na naše obrazovky silou vichřice (PUB|1997|story).

2.2. Zakończenia *-nul* w czasownikach o strukturze zbitki spółgłoskowej z niską frekwencją

Należałoby się zastanowić się nad przyczynami braku form długich imiesłowu przeszłego czynnego w takim stopniu jak w wyżej

omówionych czasownikach w tych leksemach, które spełniają warunek struktury zbitki spółgłoskowej. Dotyczy to czasowników: *přimrznout*, *umrznout*, *vetknout*, *vyškrtnout*, *zatrhnout*, *zvlhnout*. Analiza zestawienia statystycznego występowania interesujących nas czasowników w czasie przeszłym wykazuje ogromną dysproporcję. Czasowniki z wysoką frekwencją tej formy długiej występują w języku od 10–200 razy częściej od tych, w których ta końcówka jest używana w mniejszym zakresie. Ten fakt łączy się też – w większości przypadków – z dużym ograniczeniem wykorzystywania zakończenia *-nul*.

Dla czasownika *zatrhnout* końcówka *-nul* pojawia się tylko w syntagmie *zatrhnout tipec* oraz w znaczeniu ekspresywnym ‘zabronić’. Natomiast w przypadku leksemu *zvlhnout* czynnikiem sprzyjającym stosowaniu zakończenia *-nul* jest występowanie słowa *prach*.

Zupełnie w innych charakterze występuje długa forma w czasowniku *umrznout*. Nie jest ona związana z wykorzystaniem innego znaczenia tego samego czasownika, ale z nadaniem neutralnie semantycznemu wyrazowi ładunku emocjonalnego w celu wywołania określonej reakcji na adresacie komunikatu. Przykładem jest użycie formy długiej w tytule artykułu traktującym o ofiarach mrozu, natomiast w samym artykule w tym samym kontekście jest zastosowana końcówka *-l*.

[40] V okrese Zlín umrznul první člověk. Zlín–Tepioly hluboko pod bodem mrazu si vyžádaly první oběť také na Zlínsku (PUB|1996|mf0209).

W innych przypadkach użyć czasownika *umrznout* korpus nie poświadcza długiego zakończenia. Dotyczy to też znaczeń przenośnych, czyli połączeń typu: *umrznout hlas*, *hovor* itp., nawet w wypadku, gdy wypowiedź jest nacechowana stylistycznie.

[41] Pěpan se stále radostně a trapně směje, Miša také, koukají na sebe. hovor umrzi, nevědi co říct (PUB|1992|lnkp01).

2.3. Zakończenie *-nul* w czasownikach nie posiadających w swojej budowie zbitki spółgłoskowej

Przyjrzyjmy się teraz czasownikom o innej budowie, nie posiadających w swojej strukturze zbitki spółgłoskowej. Trudno tutaj mó-

wić o podziale ze względu na frekwencję, ponieważ występowanie formy *-nul* w tych czasownikach jest sporadyczne. Niemniej jednak z poświadczeń korpusu można wyciągnąć wnioski na temat stosowania zakończenia długiego. Najczęściej występuje ono w warstwie kolokwialnej – 75 %, następnie w języku literackim – 24 %. Bardzo rzadko jest spotykane w warstwie języka nieliterackiego potocznego, zaledwie 2 poświadczenia.

2.3.1. Zakończenie *-nul* w warstwie kolokwialnej

Prawie wszystkie analizowane tu czasowniki przybierają formę długą imiesłowu przeszłego czynnego właśnie w warstwie języka mówionego literackiego. Zjawisko to wydaje się dość naturalne, zważywszy na charakter tego poziomu języka. Pomimo tego, że jest to warstwa uznana za literacką, stanowi ona pewnego rodzaju pasmo przejściowe pomiędzy warstwą nieliteracką a książkową (por. Bělič 1958). Jest więc zarazem podatna na wpływy nieliterackie. Tutaj właśnie kumulują się różne elementy, które przechodzą drogę na osi *obecná čeština–spisovná čeština*. Tak samo dzieje się z zakończeniem długim imiesłowu przeszłego czynnego, które wcześniej było uważane za formę substandardową. W zależności od stopnia neutralizacji pojawia się w wypowiedziach z zakończeniem *-nul* we wszystkich znaczeniach lub tylko w niektórych. Należy podkreślić, że w żadnym z analizowanych tu czasowników frekwencj formy długiej nie przekroczyła 5%. Ciekawym zjawiskiem jest brak różnicy pomiędzy czasownikami, dla których końcówka *-nul* została skodyfikowana dopiero przez Prav1999, a tymi, które zostały odnotowane już w SSJČ i opatrzone kwalifikatorem „obecná čeština”.

Zatrzymajmy się teraz przy stopniu przyjęcia zakończenia długiego w warstwie języka kolokwialnego dla niektórych leksemów. Do szczegółowej analizy zostały wybrane czasowniki, których formę *-nul* korpus zarejestrował wyłącznie w tej warstwie. Należą tu: *napíchnout, odříznout, uříznout, useknout, vdechnout, vypíchnout, zaseknout*.

Charakterystyczne jest przyjmowanie formy długiej tylko dla określonych znaczeń danego czasownika. Dla *odříznout* i *useknout* zakończenie *-nul* występuje tylko dla znaczenia dosłownego. Przeciwny kierunek w rozwoju zakończenia długiego łączy się z następującymi czasownikami: *napíchnout*, *vypíchnout*, *zaseknout*. Tu forma *-nul* zależy od sytuacji socjolingwistycznej, czyli trzy omówiane czasowniki należy uznać za kontekstowo ekspresywne. Dla pierwszego z wyżej wymienionych czasowników jest to wulgarna – ale pod względem fonetycznym literacka – wypowiedź na temat seksu. Natomiast brak formy *-nul* odnotowuje korpus dla użycí tego czasownika w znaczeniu nieliterackim ‘podłączyć się pod coś’ oraz ironicznym ‘natknąć się na kogo’, gdzie w użyciu jest tylko końcówka *-l*.

Dla dwóch pozostałych czasowników zakończenie długie imiesłowu przeszłego czynnego ma zastosowanie w emocjonalnych wypowiedziach sportowców, które należałoby zaliczyć do pasma przejściowego między językiem kolokwialnym a nieliterackim. Czasownik *vypíchnout* pojawia się w jeszcze jednym znaczeniu ekspresywnym z długą formą imiesłowu przeszłego czynnego ‘wysiudac kogoś’.

Ostatnią grupę stanowią czasowniki *vdechnout*, *uříznout*, które wydają się zmierzać w kierunku uniwersalizacji obu zakończeń. Forma *-nul* występuje, choć sporadycznie, dla obydwu znaczeń: dosłownego i przenośnego, jak również w ustalonych syntagmach: *uříznout si ostudu*, *uříznout pod sebou větev*.

2.3.2. Zakończenie *-nul* w warstwie literackiej pisanej

Następną warstwą językową, w której według statystyki jest spotykana końcówka *-nul*, jest język literacki pisany. Większość czasowników, które przybierają tę formę, stanowią leksemy o zabarwieniu ekspresywnym (ograniczenie analizowanej formy do tego znaczenia jest charakterystyczne dla: *vyłoupnout* i *popíchnout*) lub czasowniki wieloznaczne, z których przynajmniej jedno znaczenie jest zabarwione emocjonalnie, co oddziałuje potem na znaczenia inne tego samego czasownika (forma *-nul* dla znaczenia ekspresywnego i dosłownego: *rozplácnout*, *vyšlápnout*, *vyštěknout*, *zapíchnout*). Mniejszość stano-

wią leksemy, które przybierają zakończenie długie wyłącznie dla znaczenia dosłownego (*vykřiknout* i *sešlápnout*). Dystrybucję tych form ogranicza się do występowania w utworach beletrystycznych dopuszczających wiele swobodnych elementów. W prasie sytuacja wygląda trochę inaczej, nie zawsze wybór końcówki jest uzależniony od redakcji, w której dany artykuł wychodzi, ale raczej od jego charakteru, a także od stopnia przyjęcia formy długiej u danego czasownika. Należy podkreślić, że we wszystkich omawianych tu przypadkach zakończenie *-nul* jest na razie na marginesie dystrybucji końcówek imiesłowu przeszłego czynnego.

2.2.3. Zakończenie - *nul* w warstwie nieliterackiej

Do tej grupy należą tylko dwa czasowniki: *vylíznout*, *zasyknout*. Na podstawie korpusu możemy stwierdzić, że forma długa jest używana sporadycznie i tylko w wypowiedziach silnie nacechowanych, zaliczanych do warstwy nieliterackiej.

[42] Jozka se mu vykroučil a znova se zved. Neblbni, řek Františkán a v y l í z n u l ze štamprlete zbytek čerta (COL|1993|zab1).

3. Zakończenie *-nul* poświadczone jedynie w Prav1999

W języku czeskim występuje szereg czasowników posiadający według nowej kodyfikacji zakończenie *-nul*, który w korpusie pojawia się wyłącznie z formą krótką. Są to następujące czasowniki: *lousknout*, *naříznout*, *navlhnout*, *odpíchnout*, *okřiknout*, *oříznout*, *překřiknout*, *přišlápnout*, *rozříznout*, *rozseknout*, *rozšlápnout*, *seříznout*, *upíchnout*, *vydloubnout*, *vymáznout*, *vymrznout*, *zahvíznout*, *zamáznout*, *zavýsknout*, *ztrhnout*. Próba wy tłumaczenia tego zjawiska musi być przeprowadzona w kilku aspektach. Pierwszy z nich to kwestia frekwencji wyżej wymienionych czasowników. Ich występowanie w czasie przeszłym jest sporadyczne dla: *lousknout*, *navlhnout*, *oříznout*, *překřiknout*, *seříznout*, *upíchnout*, *vymáznout*, *vymrznout*, *zahvíznout*, *zamáznout*, *ztrhnout*. Drugi z najczęstszych czynników doprowadzających do występowania formy długiej imiesłowu przeszłego

czynnego, problem wymowy czasownika z końcówką *-l*, nie ma większego znaczenia, ponieważ dotyczy tylko dwóch czasowników z podanej listy. ponadto w ich wypadku (*ztrhnout* i *navlhnout*) o braku interesującego nas zakończenia decyduje niska frekwencja obu wyrazów w języku.

Spróbujmy znaleźć przyczynę braku zakończenia *-nul* u tych czasowników, których frekwencja w języku jest dość wysoka, chociaż przy porównaniu z czasownikami, których zakończenie długie występuje często, jest to różnica dziesięciokrotna. Zauważalny jest tu natomiast brak innych katalizatorów, które mają wpływ na dystrybucję formy długiej, brak problemu w wymowie z końcówką krótką oraz brak nacechowania stylistycznego, zabarwienia kolokwialnego lub ekspresywnego. Dla czasowników *naříznout*, *přísłápnout*, *rozříznout*, *rozseknout*, *rozšlápnout*, *vydloubnout*, *zavýsknout* korpus rejestruje wyłącznie znaczenia dosłowne.

Ważną wskazówkę daje także analiza form *-l*. Poniższa tabela przedstawia zakres występowania analizowanych czasowników odpowiednio w beletrystyce, literaturze faktu oraz w publicystyce. Liczby w nawiasach oznaczają typ tekstu pod względem rozwarstwienia językowego:

Tabela 1. Zakres występowania czasowników z zakończeniem *-nul* w poszczególnych typach tekstów

Typ tekstu		Hovorová čeština	Spisovná čeština
Beletrystyka	62%	35%	65%
Literatura faktu	2%	50%	50%
Publicystyka	38%	12%	88%

Najciekawiej prezentują się wyniki ukazujące różnicę liczbową pomiędzy językiem literackim a jego odmianką mówioną. Mała dystrybucja tych leksemów w warstwie kolokwialnej wydaje się być jedną z przyczyn niewystępowania w praktyce formy długiej. Wydaje się, że w tych czasownikach forma *-nul* nie wniknęła w praktyce do języka lub świadczy o aktualności tego procesu i niezareagowania korpusu na ten problem.

Kodyfikacja pisowni czeskiej z 1993 r. przyjęła w szerszym zakresie zakończenie *-nul* w imiesłowie przeszłym czynnym. Widoczny jest tu znaczny awans formy długiej.

4. Zakończenie *-nul* poświadczone we współczesnych gramatykach i poświadczenia korpusu

Gramatyki sprzed nowej kodyfikacji, szczególnie widoczne jest to w pracy *Česká mluvnice* autorstwa B. Havránka i A. Jedlički z roku 1959, dopuszczają końcówkę długą w języku literackim dla kilku czasowników, które z zakończeniem krótkim mogą sprawiać trudności w wymawianiu. Zakończenie *-nul* – według tego źródła – jest charakterystyczne dla warstwy potocznej nieliterackiej oraz dla czasowników dźwiękonaśladowczych i ekspresywnych w warstwie literackiej mówionej. Wyjątkiem jest gramatyka pod redakcją J. Petra z roku 1986 uważana za postępową i dopuszczającą wiele form niekodyfikowanych. Autorzy podają też szereg czasowników, z którymi zakończenie *-nul* występuje powszechnie, choć nie jest skodyfikowane (*mrknout, škrtnout, vrznout, zhlnout, zmlknout*).

Gramatyki współczesne (po 1993 r.) nie podają nowych zasad występowania zakończenia *-nul*. *Novum* natomiast jest widoczne w egzemplifikacji. Podane są czasowniki, których forma z zakończeniem długim, pomimo że spełniały one dany postulat, wcześniej nie była uznana za literacką. Do części leksemów posiadających w swoim systemie zakończenie długie wymienianych w gramatykach sprzed 1993 r. (*cmárnout, mrknout, nadchnout, smlsnout, stárnout, škrtnout, zlárnout*) dodany zostaje szereg czasowników, których forma *-nul* oficjalnie obowiązuje od roku 1993: *dotknout, vyvrtnout, zhlnout, zmlknout, ztvrdnout*.

Dyskusyjne stanowisko przy opisie zakończeń imiesłowu przeszłego czynnego zajmuje brneńska gramatyka pod redakcją P. Karlíka, M. Nekuli, Z. Rusínovej (*Příruční mluvnice češtiny*). Dla leksemów *tisknout* (w tym wypadku forma *-nul* jest na pierwszym miejscu) i *táhnout* podaje obie końcówki imiesłowu przeszłego czynnego. Jest to niezgodne z informacjami zawartymi w zasadach pisow-

ni czeskiej, uwzględniających oficjalne rozwiązania językoznawców czeskich z roku 1993 (por. Prav1999).

Korpus dla wszystkich czasowników (z wyjątkiem *zlátnout*) wymienianych w gramatykach potwierdza dużą reprezentację zakończenia *-nul*. Ale i tutaj ilość zakończeń długich i krótkich przedstawia się w różny sposób; nie zawsze obie formy występują w języku literackim. Zaskakujące są tu formy *křiknul*, które korpus rejestruje w 2% oraz określa ich dystrybucję do warstwy nieliterackiej potocznej.

[43] Nech toho na chvílku, křiknul na Jiříčka, kteréj byl zabranej (COL|1993|zab1).

Poświadczenia z bazy danych korpusu wprowadzają *novum* do opisów gramatycznych zakończenia długiego imiesłowu przeszłego czynnego. Wszędzie jest on ograniczony do rodzaju męskiego liczby pojedynczej, tymczasem korpus rejestruje przykłady w innych rodzajach również dla liczby mnogiej. Dotyczy to czasowników *blbnout*, *dotknout*, *táhnout*, *tisknout*, *schnout*, *uschnout*. 80% końcówek długich występuje w beletrystyce, z czego tylko jedno poświęcenie jest wypowiedzią nieliteracką oraz jedno wypowiedzią o charakterze literackimpisanym. 20% przykładów zawierających zakończenie inne niż dla rodzaju męskiego liczby pojedynczej stanowią poświadczenia z literatury faktu i prasy. Znakomitą większość stanowią poświadczenia z warstwy literackiej mówionej.

[44] Po svázku se šlo do řeky a blbnulo se o sto péro (COL|1994|divis1).

[45] Poručil jsem rukám, aby ji pevně tisknuly (COL|1994|pi197).

[46] Té se dotknuli prakticky jen jednou (PUB|1997|ln0232).

Wykaz skrótów

ceedrah	České dráhy, teksty z internetu (www.cd rail.cz/CP1250/cdinfo.htm , 1999).
COL	zbiór opowiadań, pojedyncze opowiadania
des	L. R. Hubbard, <i>Děs</i> , Svoboda 1993.
divis	I. Diviš, <i>Teorie spolehlivosti</i> , Torst 1994.
dokdomov	<i>Dokonalý domov</i> , Knižní klub 1998.
gaykockt	„Gaykocktej!” 1997.
halston	C. Halston, <i>Muž od vedle</i> , Harlequin 1993.
honzlova	Z. Salivarová-Honzlová, <i>Art-servis</i> 1990.

- ian „Instantní astronomické noviny” 1998.
- jep Novák J., *Miliónový jeep*, Atlantis 1992.
- ln „Lidové noviny”.
- lnd „Lidové noviny” [deník].
- lnkp „Lidové noviny” [kulturní příloha].
- lnmg „Lidové noviny” [magazín].
- matousek I. Matoušek, *Ego*, Torst 1995.
- mf „Mladá fronta. Dnes”.
- Milenci J. Krautzová, *Milenci*, Knižní klub 1993.
- NOV powieść
- pec K. Pecka, *Štěpení*, Atlantis 1993.
- pece L. Goldberg, *Vražedná léčba*, Ikar 1996.
- pi B. Hrabal, *Kafkárna*, Pražská imaginace 1994.
- POP literatura popularnonaukowa i profesjonalna (zwłaszcza w czasopismach)
- Prav1999 *Pravidla českého pravopisu*. Školní vydání včetně dodatku. Rozšířené vydání, Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha 1999.
- prokleti D. Hammett, *Prokletí rodu Dainů. Skleněný klíč*. Svoboda 1992.
- proste „Prostějovský týden”.
- pr „Právo”.
- pu2000 *Úvod a příručka uživatele*, red. J. Kocek, M. Kopřivová, K. Kučera. Český národní korpus. Praha 2000.
- PUB publicystyka (gazety i czasopisma niespecjalistyczne)
- Sin 2000 Czeski korpus narodowy z 2000 r.
- SSČ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, red. J. Filipец, F. Daneš, Praha 1994.
- SSJČ *Slovník spisovného jazyka českého*, red. B. Havránek, t. I–IV, Praha 1958–1971.
- story „Story”.
- techt „Technický týdeník”.
- tvar „Tvar” 1995.
- Vlaksf J. Jiráň, O. Kaiser, J. Lábus, *Vlak do Santa Fé*, Ivo Železný, Praha 1997.
- zab Zábřana J., *Sedm povídek*, Atlantis 1993.
- Zbabelci J. Škvorecký, *Zbabelci*, Československý spisovatel, Praha 1964.

Literatura

- Bělič J., 1958, *Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné*, [w:] *Československé přednášky pro IV. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*, Praha.
- Čechová M. a kol., 2000, *Čeština – řeč a jazyk*, Praha.

- Čechová M., Chloupek J., Krčmová M., Minářová E., 1997, *Stylistika současné češtiny*, Praha.
- Čermák F., 2000, *Jazykový korpus: prostředek a zdroj poznání*, [w:] *Studie z korpusové lingvistiky*, red. F. Čermák, J. Klímová, V. Petkevič, Praha.
- Český jazyk*, 1998, red. J. Kořenský, Opole.
- Český národní korpus*, komputerowy zbiór tekstów.
- Havránek B., Jedlička A., 1959, *Česká mluvnice*, Praha.
- Havránek B., Jedlička A., 1996, *Stručná mluvnice česká*, Praha.
- Hronek J., 1978, *Obecná čeština*, Praha.
- Leech G., 2000, *Korpusová lingvistika – současný stav oboru*, [w:] *Studie z korpusové lingvistiky*, red. F. Čermák, J. Klímová, V. Petkevič, Praha.
- Mluvnice češtiny*, t. II: *Tvaroslovi*, 1986, red. J. Petr, Praha.
- Pravidla českého pravopisu*, 1959, Školní vydání, Praha.
- Pravidla českého pravopisu*, 1993, Školní vydání, Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha.
- Pravidla českého pravopisu*, 1999, Školní vydání včetně dodatku. Rozšířené vydání, Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha.
- Příruční mluvnice češtiny*, 1996, red. P. Karlík, M. Nekula, Z. Rusínová, Brno.
- Sgall J., Hronek J., 1992, *Čeština bez příkras*, Praha.
- Siatkowski J., Basaj M., 1991, *Słownik czesko-polski. Česko-polský slovník*, Warszawa–Praha.
- Siatkowski J., 1986, *O specyfice czeskiej sytuacji językowej*, Warszawa.
- Siatkowski J., 2001, *Materiały przygotowawcze do wydania słownika*, maszynopis.
- Siatkowski J., 2002, *Morfologické změny v současném českém jazyce*, [w:] *Čeština jako cizí jazyk IV. Materiály ze 4. mezinárodního symposia o češtině jako cizím jazyku*, Praha.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, 1994, red. J. Filipec, F. Daneš, Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého I–IV*, 1958–1971, red. B. Havránek, Praha.
- Spisovnost a nespisovnost dnes*, 1995, red. R. Šrámek, Praha.
- Šimandl J., 2000, *Morfologická problematika v jazykové poradně I–IV*, „Naše řeč“ 83.
- Úvod a příručka uživatele*, 2000, red. J. Kocěk, M. Kopřivová, K. Kučera, Český národní korpus, Praha.